

Wyrok z dnia 4 września 1997 r.
II UKN 214/97

Do ustalenia podstawy wymiaru emerytury pracowniczej (art. 16 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) nie mogą być przyjęte dochody z prowadzenia działalności gospodarczej.

Przewodniczący SSN: Maria Tyszel, Sędziowie SN: Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Barbara Wagner.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 4 września 1997 r. sprawy z wniosku Marii B. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w R. o emeryturę, na skutek kasacji Rzecznika Praw Obywatelskich [...] od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie z dnia 24 lutego 1992 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Wojewódzkiemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e n i e

Wnioskodawczyni Maria B. urodzona 12 stycznia 1936 r. zgłosiła w dniu 9 maja 1991 r. wniosek o przyznanie emerytury powołując się na zatrudnienie od 2 września 1954 r. do 31 marca 1978 r. w charakterze bibliotekarza w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w R.; od 1 stycznia 1983 r. do 31 grudnia 1990 r. podleganie ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego (dział specjalny), a od 19 lipca 1990 r. do 31 marca 1992 r. prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie handlu artykułami spożywczymi i przemysłowymi.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w R. decyzją z dnia 5 września 1991 r. przyznał wnioskodawczyni prawo do emerytury pracowniczej od dnia 1 lutego 1991 r., przyjmując za podstawę wymiaru świadczenia dochody z 1990 r. stanowiące podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej.

W odwołaniu od tej decyzji wnioskodawczyni podnosiła błędne ustalenie przez organ rentowy podstawy wymiaru emerytury, bowiem do jej ustalenia przyjęto tylko dochody z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej, a nie doliczono dochodów z gospodarstwa rolnego z pierwszego półrocza 1990 r. oraz zarobków uzyskiwanych w okresie zatrudnienia w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w R. z lat 1975-1977.

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie wyrokiem z dnia 24 lutego 1992 r. [...] oddalił odwołanie.

Zdaniem Sądu, przy ustalaniu podstawy wymiaru świadczenia, nie ma możliwości łączenia zarobków uzyskiwanych z różnych tytułów, w tym przypadku - dochodów z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej oraz prowadzenia gospodarstwa rolnego. Z tych względów podstawa wymiaru emerytury ustalona przez organ rentowy w oparciu o dochody uzyskiwane z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej jest prawidłowa, mimo błędnie obliczonego wskaźnika wysokości podstawy wymiaru świadczenia. Sąd stwierdził także, że nie jest uzasadnione roszczenie wnioskodawczyni o ustalenie podstawy wymiaru emerytury w oparciu o zarobki uzyskiwane w latach 1975-1977 jako sprzeczne z przepisem art. 16 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin - w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 24 maja 1990 r. o zmianie niektórych przepisów o

zaopatrzeniu emerytalnym (Dz. U. Nr 36, poz. 206). Przepis ten stanowi, że do ustalenia podstawy wymiaru emerytury i renty przyjmuje się wynagrodzenie wypłacone pracownikowi za okres kolejnych 3 lat kalendarzowych wybranych przez zainteresowanego z ostatnich 12 lat kalendarzowych, licząc wstecz od roku, w którym zgłoszono wniosek o emeryturę lub rentę. W przypadku wnioskodawczyni mogłyby to być lata 1978-1980.

Powyższy wyrok zaskarżył kasacją Rzecznik Praw Obywatelskich i zarzucając rażące naruszenie prawa materialnego - art. 16 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 24 maja 1990 r. oraz § 9 ust. 5 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1985 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent (jednolity tekst: Dz. U. z 1989 r. Nr 11, poz. 63 ze zm.), przepisów postępowania - art. 3 § 2, art. 233 § 1, art. 316 § 1 KPC (w brzmieniu z daty wyrokowania) oraz naruszenie interesu Rzeczypospolitej Polskiej, wniósł o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Wojewódzkiemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie do ponownego rozpoznania.

Zdaniem kasacji przepis art. 16 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. przewiduje możliwość ustalenia podstawy wymiaru świadczenia w oparciu o zarobki z kolejnych 3 lat kalendarzowych wybranych z ostatnich 12 lat kalendarzowych, licząc wstecz od roku, w którym zgłoszono wniosek o emeryturę. W przypadku wnioskodawczyni byłyby to lata 1979-1990, skoro wniosek o emeryturę zgłosiła ona 9 maja 1991 r. Nie mogła ona jednak wskazać zarobków z tych lat, nie była bowiem wtedy pracownikiem i nie uzyskiwała wynagrodzenia, które mogłoby stanowić podstawę wymiaru emerytury przyznanej na podstawie przepisów ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin. Maria B. była jednak pracownikiem w okresie od 2 września 1954 r. do 31 marca 1978 r., a zatem w myśl § 9 ust. 5 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1985 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent mogła domagać się obliczenia podstawy wymiaru emerytury w oparciu o zarobki uzyskiwane w latach 1975-1977, czyli z okresu, w którym była zatrudniona na podstawie umowy o pracę. Nadto skoro Maria B. w 1990 r. nie była pracownikiem, do ustalenia podstawy wymiaru emerytury pracowniczej nie mogły być przyjęte dochody osiągnięte przez nią z tytułu działalności gospodarczej.

Decyzją z dnia 22 lipca 1996 r. organ rentowy, po rozpatrzeniu wniosku zainteresowanej z dnia 28 czerwca 1996 r. przyznał, iż obliczenie podstawy wymiaru emerytury od 1 lutego 1991 r. było błędne, jednakże pozwoliło to jedynie na sprostowanie podstawy wymiaru świadczenia za okres nie dłuższy niż 3 lata wstecz, a więc tylko od 1 lipca 1993 r. W konsekwencji za okres od 1 lutego 1991 r. do 30 czerwca 1993 r. Maria B. nie otrzymała należnego jej świadczenia w pełnej wysokości.

Przedstawione wyżej okoliczności sprawy wskazują nie tylko na rażące naruszenie przez Sąd przepisów prawa materialnego, lecz także naruszenie konstytucyjnej zasady państwa prawnego i zaufania obywateli do organów wymiaru sprawiedliwości przez pozbawienie wnioskodawczyni właściwej ochrony jej prawa do ustawowych świadczeń w drodze prawidłowego rozstrzygnięcia o roszczeniu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W myśl art. 16 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin w brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 5 ustawy z dnia 24 maja 1990 r. o zmianie niektórych przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym (Dz. U. Nr 36, poz. 206), do ustalenia podstawy wymiaru emerytury i renty przyjmuje się wynagrodzenie wypłacone pracownikowi za okres kolejnych trzech lat kalendarzowych

wybranych przez zainteresowanego z ostatnich 12 lat kalendarzowych, licząc wstecz od dnia, w którym zgłoszono wniosek o emeryturę lub rentę. Wobec daty złożenia wniosku - 9 maja 1991 r. - dwunastolecie to wypadałoby w latach 1979-1990, a więc w okresie, w którym wnioskodawczyni nie pozostawała w stosunku pracy, będąc ubezpieczoną z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego (1983-1990). Nie mogła ona więc skorzystać z zasad zawartych w przepisie art. 16 ust. 2 pkt 2 ustawy, nie była bowiem wtedy pracownikiem i nie uzyskiwała wynagrodzenia.

Dla takich między innymi sytuacji i na podstawie upoważnienia zawartego w art. 22 ust. 1 pkt 3 ustawy o z.e.p. wydane zostało rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1985 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent (jednolity tekst: Dz. U. z 1989 r. Nr 11, poz. 63 ze zm.). Przepis § 9 ust. 5 tego rozporządzenia, w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 stycznia 1990 r., przewiduje, że jeżeli w okresie ostatnich 12 lat kalendarzowych, licząc wstecz od roku, w którym zgłoszono wniosek o emeryturę lub rentę, pracownik nie osiągał wynagrodzenia (...), do ustalenia podstawy wymiaru emerytury, renty inwalidzkiej i renty rodzinnej - na wniosek zainteresowanego - przyjmuje się wynagrodzenie wypłacone za okres 3 kolejnych lat kalendarzowych przypadających w części lub w całości wcześniej niż w okresie ostatnich 12 lat, jeżeli pracownik przedstawi dokumenty stwierdzające wysokość wynagrodzenia w tym okresie.

Te alternatywne sposoby ustalania lat kalendarzowych, z których uzyskane wynagrodzenie stanowi podstawę wymiaru świadczenia, wskazują, że to sam pracownik (w ramach prawa) wybiera zarobek najbardziej korzystny dla wyliczenia podstawy wymiaru. Upoważnia go to więc także, do uwzględnienia do wcześniejszych niż ostatnie 12 lat pod warunkiem, że wysokość wynagrodzenia z tego okresu potwierdzą przedstawione dokumenty. Podobne stanowisko zawarte jest w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 1995 r., II URN 57/94, OSNAPiUS 1995 nr 11 poz. 136.

W okolicznościach rozpoznawanej sprawy należy w związku z tym stwierdzić, że wnioskodawczyni słusznie domagała się obliczenia podstawy wymiaru emerytury w oparciu o zarobki uzyskiwane w 3 kolejnych latach (1975-1977), o ile ich wysokość potwierdziła dokumentami. Zauważyć należy, że w chwili składania wniosku o emeryturę pracowniczą Maria B. nie była pracownikiem, a do ustalenia podstawy wymiaru dochodzonego świadczenia nie mogły być przyjęte dochody osiągnięte z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej, co pominął Sąd Wojewódzki rozpoznając sprawę na skutek odwołania. Skoro więc zaskarżony wyrok narusza wymienione wyżej przepisy prawa, należało uwzględnić kasację i uchylić zaskarżony wyrok z przekazaniem sprawy Sądowi Wojewódzkiemu do ponownego rozpoznania stosownie do art. 393¹³ § 1 KPC. Poza naruszeniem prawa, zaskarżony wyrok narusza także interes Rzeczypospolitej Polskiej, podważa bowiem zasadę zaufania obywatela do organów wymiaru sprawiedliwości, co godzi w konstytucyjną zasadę państwa prawnego.

=====